

تخصیص منابع مالی درون دانشگاهی

مبثنی بر بودجه ریزی عملیاتی

تالیف

دکتر میترا عزتی

"عضو هیات علمی دانشگاه تهران"

ویراستار علمی

معصومه مهردوی روشن

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۳

سرشناسه	: عزتی، میترا
عنوان و نام پدیدآور	: تخصیص منابع مالی درون دانشگاهی: میتنی بر بودجه‌ریزی عملیاتی / تالیف میترا عزتی؛ ویراستار علمی معصومه مهدوی‌روشن.
مشخصات نشر	: تهران: آوای نور، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۰۹۷-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- ایران -- امور مالی
موضوع	: دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- ایران -- مدیریت
موضوع	: بودجه برنامه‌ای -- ایران
موضوع	: بودجه‌ریزی -- ایران
شناسه افزوده	: مهدوی‌روشن، معصومه، ۱۳۴۶-، ویراستار
رده بندی کنگره	: LB۲۳۴۲/۱۵۳۹۳۱۵ ۱۳۹۴ع الف/
رده بندی دیویی	: ۱۲۱۴۰۹۵۵/۳۷۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۵۴۴۶۸۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تخصیص منابع مالی درون دانشگاهی مبتنی بر بودجه‌ریزی عملیاتی

تالیف: دکتر میترا عزتی

ویراستار: معصومه مهدوی روشن

ناشر: انتشارات آوی نور

صفحه آرا: منیر السادات حسینی

چاپ اول: ۱۳۹۳

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

صحافی: نشاط

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۰۹۷-۲

▪ نشانی: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری

پلاک ۹۹، تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵، ۰۴۵۵۷/۰۹۱۲۲۰۰ / نامبر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

▪ نمایندگی فروش: تهران، خیابان انقلاب، شماره ۱۲۱۲، کتابفروشی گوتنبرگ

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

قیمت ۱۲۰۰۰ تومان

تقدیم به

روح پر فتوح شهدای دفاع مقدس

و تقدیم به

تمامی انسان‌های نیک‌روان، نیک‌سرشت و نیک‌رفتار

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۷
تشکر و قدردانی.....	۱۱
فصل اول: نظریه‌های مدیریت و راهبری آموزشی.....	۱۳
مقدمه.....	۱۳
مدیریت آموزش عالی و رسالت مدیران آموزشی.....	۱۴
نظریه‌ها و رویکردهای مرتبط با مدیریت و راهبری آموزش عالی و سازوکارهای تخصیص منابع مالی.....	۱۶
مدیریت دولتی نوین در دانشگاه‌ها.....	۱۷
حکمرانی آرمانی.....	۱۹
اقتصاد نهادی نوین.....	۲۲
استراتژی.....	۲۵
بازاریابی و بازار محوری.....	۲۶
سازوکارهای تخصیص منابع مالی.....	۲۶
نظریه‌ها و الگوهای رفتار سازمانی.....	۳۲
نظریه‌ها و الگوهای تبیین‌کننده رفتار و عملکرد آموزشی واحدهای دانشگاهی.....	۳۳
فصل دوم: گروه و پویایی گروه.....	۳۹
تعریف گروه.....	۳۹
انواع گروه.....	۴۱
مراحل تکامل گروه.....	۴۵
پویایی گروه و نظریه‌های مرتبط با آن.....	۵۲
فصل سوم: عملکرد گروه‌های آموزشی.....	۵۷

عملکرد گروه	۵۷
سنجش و اندازه‌گیری عملکرد گروه‌های آموزشی	۶۵
مروری کوتاه بر تاریخچه ارزیابی دانشگاهی	۶۵
رویکردها و الگوهای ارزشیابی	۶۸
تعریف عملکرد آموزشی	۷۸
سنجش عملکرد آموزشی گروه‌های آموزشی	۷۹
عوامل موثر بر عملکرد گروه‌های آموزشی	۱۰۰
فصل چهارم: تامین و تخصیص منابع مالی در آموزش عالی	۱۱۹
مفهوم تخصیص منابع مالی در آموزش عالی	۱۱۹
نقش و اهمیت تامین و تخصیص منابع مالی در عملکرد آموزش عالی	۱۲۰
تخصیص منابع مالی درون مؤسسات آموزش عالی	۱۴۰
انواع سازوکارهای تخصیص منابع مالی درون مؤسسات آموزش عالی	۱۴۱
مطالعات انجام شده در سایر کشورها	۱۵۱
خلاصه و نتیجه‌گیری	۱۷۰
منابع و ماخذ	۱۷۷

پیشگفتار

آموزش عالی همواره ارتباط نزدیکی با پیشرفت جوامع داشته و در اغلب کشورها توجه به اقتصاد مبتنی بر دانش در اولویت خاصی قرار گرفته است. چگونگی ارتقای سطح اثربخشی و عملکرد آموزشی دانشگاه‌ها برای تحقق اقتصاد دانایی محور همواره به عنوان یکی از چالش‌های اساسی پیش روی مدیران و برنامه‌ریزان قرار داشته است.

در دوره‌ای که در آن رشد درآمدها بسیار کندتر از هزینه‌هاست، دولت‌ها مجبور به اتخاذ سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌هایی نظیر ناکافی بودن اعتبارات آموزش عالی، ناکافی بودن امکانات آموزش عالی، فقدان نظام جامع نظارت و ارزیابی و ... هستند. رشد شتابان انتظارات و تقاضاها از آموزش عالی بر تنگناهای مالی مؤسسات آموزشی دامن زده و آنان را ناگزیر از یافتن راه‌حلی برای تفوق بر محدودیت‌های مالی کرده است. دو راه‌حل اساسی برای این امر پیشنهاد شده است: یکی مشارکت و بهره‌گیری از منابع مالی غیر دولتی و دیگری کارآمدسازی نظام تخصیص منابع مالی بین و درون مؤسسات آموزشی. با عنایت به اینکه اصلاح نظام تخصیص منابع مالی و ایجاد تحول در این زمینه به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای مدیریت نظام آموزش عالی و یکی از مهم‌ترین راه‌حل‌ها در جهت سیاستگذاری توصیه شده، بنابراین در جهت بهبود عملکرد آموزش عالی نیز به‌کارگیری سازوکارهای مناسب تخصیص منابع مالی راه حل موثر و مفیدی تلقی می‌شود. سازوکارهای تخصیص منابع مالی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر نظام آموزش عالی تاثیر می‌گذارند؛ از آن حیث که منجر به ایجاد انگیزه برای عاملان آموزشی و اصلاح برنامه‌های درسی در جهت تفوق در عرصه رقابت و افزایش کیفیت آموزشی می‌شوند، تاثیر مستقیم بر نظام آموزشی داشته و از آن منظر که ابزار مهمی در جهت سیاستگذاری‌های آموزشی، اصلاح ساختار آموزشی در جهت پاسخگویی عاملان آموزشی، ارتقای کارایی، کاهش بی‌عدالتی و در نهایت تامین نیازهای جامعه می‌شوند، تاثیر غیر مستقیم بر نظام آموزش عالی دارند.

شواهد نشان می‌دهد طی چند دهه اخیر با درک تاثیر آموزش بویژه آموزش عالی بر جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و... منابع بیشتری از سوی دولت‌ها و افراد جامعه به این

بخش تخصیص یافته و سیاستگذاری‌های خاصی برای بهبود کمی و کیفی این بخش دنبال شده است. با این وجود واقعیاتی نظیر محدودیت منابع و نامحدودیت نیازهای انسانی و تخصیص بخش عظیمی از منابع جامعه به این بخش مستلزم به‌کارگیری سیاست‌های اجرایی خاصی است که تغییر در سازوکارهای تأمین و تخصیص منابع مالی یکی از مهم‌ترین آنهاست. از آنجاکه جامعه و فرد هر دو با محدودیت منابع مالی مواجهند، طبیعی است بخواهند در تخصیص این منابع محدود از کارایی و بهینگی تخصیص‌های خود مطمئن شوند، بنابراین در سال‌های اخیر منابع مالی اعطاء شده به دانشگاه‌ها با هدف پاسخگویی بیشتر به دولت و کنترل مبتنی بر گزارشات مالی و سرمایه‌ای صورت پذیرفته که متضمن واگذاری استقلال داخلی تحت مسئولیت و خودگردانی آنها نیز باشد که در قالب سازوکارهای تخصیص منابع مالی بین و درون دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی مطرح شده است.

در تبیین کارکردها و اثرات سازوکارهای مالی نظام آموزش عالی نظریه‌ها و رویکردهای مرتبط با مدیریت و راهبری آموزش عالی و سازوکارهای تخصیص منابع مالی در قالب نظریه‌های مدیریت دولتی نوین، حکمرانی آرمانی، اقتصاد نهادی نوین، استراتژی، بازاریابی، سازوکارهای تخصیص منابع مالی و نظریه‌ها و الگوهای رفتار سازمانی مطرح می‌شوند. بر این اساس طی چند دهه اخیر پارادایم کنترل درون‌مقدم‌محور تبدیل به هدایت و کنترل برون‌مقدم‌محور و عملکردمحور شده است. بدین ترتیب از طریق سازوکارهای تخصیص منابع مالی می‌توان بر رفتار گروه‌های آموزشی که رکن اصلی نظام آموزش دانشگاهی محسوب می‌شوند، تاثیر گذاشت. چگونگی این فرایند در این کتاب با مقایسه نظرات اندیشمندان و صاحب‌نظران مختلف بررسی شده است.

همچنین در این کتاب چگونگی به‌کارگیری سازوکار تخصیص منابع مالی مبتنی بر عملکرد تبیین شده است که پیامد چنین امری منجر به افزایش خودگردانی و استقلال داخلی، رقابت بین دانشگاه‌ها، توسعه رقابت‌های بین‌المللی، بهبود کارایی و برون‌دادهای آموزشی، کیفیت و بهره‌وری آموزشی و پژوهشی، ارائه دروس و برنامه‌های درسی مبتکرانه و عمل‌گرا، شفافیت در زمینه استفاده از منابع مالی، تخصیص منابع مالی مناسب و عادلانه، افزایش قابلیت هوشیاری از مصارف و هزینه‌ها، افزایش قراردادهای آموزشی و پژوهشی و در نهایت بهبود همکاری

دانشگاه‌ها با تجارت، صنعت و سایر موسسات می‌شود. این کتاب مشتمل بر ۴ فصل بوده که در برگیرنده موضوعاتی نظیر نظریه‌های مرتبط با مدیریت و راهبری آموزش عالی، نظریه‌ها و الگوهای تبیین‌کننده رفتار و عملکرد آموزشی واحدهای دانشگاهی، گروه و پویایی گروه، عملکرد گروه‌های آموزشی و در نهایت تامین و تخصیص منابع مالی گروه‌های آموزشی است که در خاتمه الگوی چگونگی تاثیر گذاری مکانیسم‌های تخصیص منابع مالی بر عملکرد گروه‌های آموزشی تشریح شده است.

آشنایی و به‌کارگیری نتایج این کتاب در نظام آموزش عالی ایران می‌تواند فواید ذیل را به ارمغان آورد:

- ۱) افزایش کارایی موسسات آموزشی از طریق کسب اطلاعات لازم درخصوص عملکرد و ستانده‌های آموزشی و مرتبط ساختن عملکرد آموزشی موسسات با تخصیص منابع مالی و پرداخت‌های هدفمند به موسسات آموزشی
 - ۲) افزایش میزان انگیزه مدیران گروه‌های آموزشی در پذیرش نوآوری‌هایی که منجر به کاهش هزینه‌ها می‌شود
 - ۳) پرورش خلاقیت مدیران گروه‌های آموزشی تا با ابداع و به‌کارگیری سازوکارهای تخصیص منابع مالی مختلف، تحقق اهداف آموزشی را با هزینه تعیین شده به حداکثر برسانند.
- بنابراین مطالعه کتاب حاضر به افراد ذیل توصیه می‌شود:
- ۱) سیاستگذاران و برنامه ریزان آموزش عالی در حوزه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
 - ۲) سیاستگذاران و برنامه ریزان دانشگاه‌ها
 - ۳) سیاستگذاران و برنامه ریزان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
 - ۴) دانشجویان دکترای رشته‌های مدیریت آموزشی، برنامه ریزی آموزشی، اقتصاد آموزش، مدیریت آموزش عالی، مدیریت توسعه و اقتصاد
 - ۵) دانشجویان کارشناسی ارشد رشته‌های مدیریت آموزشی، برنامه ریزی آموزشی، آموزش و بهسازی منابع انسانی.

امید است مطالعه کتاب حاضر در نظام آموزش عالی منافع ذیل را به همراه داشته باشد:

- ۱) برخورداری از حمایت‌های مالی دولت و قانونگذاران از آموزش عالی در صورت ارائه

بیشترین و بهترین عملکرد آموزشی

(۲) شفاف‌سازی فرایند تخصیص منابع مالی دولتی از طریق تخصیص منابع مبتنی بر عملکرد مؤسسات آموزشی

(۳) اصلاح نظام نظارت و کنترل مؤسسات آموزشی به شیوه نظارت درون گروهی از طریق سرمایه‌گذاری‌های مبتنی بر عملکرد و دستیابی به منابع مالی بیشتر

(۴) شناسایی منابع مالی بالقوه مسئله‌ساز یا تقویت منابع مالی بهبود یافته.

(۵) بهبود کیفیت آموزشی دانش‌آموختگان از طریق اصلاح برنامه‌های درسی متناسب با تغییرات محیطی و تکنولوژیکی در جهت برتری در عرصه رقابت‌های ملی و بین‌المللی.

(۶) بهبود اثربخشی و کارایی دانشگاه‌ها با تشدید رقابت بر سر تامین منابع مالی بیشتر از طریق جذب و به‌کارگیری اساتید مشهور و ارائه برنامه‌های درسی با کیفیت که منجر به اشاعه شهرت و اعتبار موسسه آموزشی می‌شود.

(۷) با آشکار شدن عملکرد مؤسسات آموزشی، انحراف از اهداف نظام آموزشی شناسایی و اقدامات مقتضی در جهت اصلاح نارسائی‌ها انجام خواهد شد

(۸) با ارائه سطح عملکرد آموزشی مؤسسات آموزشی اطلاعات مشتریان و ذی‌نفعان مؤسسات آموزش عالی در جهت سرمایه‌گذاری‌های مالی افزایش و بهبود یافته و منجر به کارآمدی تصمیم‌گیری آنان می‌شود.

دکتر میترا عزتی

عضو هیات علمی دانشگاه تهران